Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (девети състав)

15 януари 2015 година*

„Преюдициално запитване — Директива 93/13/ЕИО — Приложно поле — Потребителски договори — Договор за предоставяне на правни услуги, сключен между адвокат и потребител“

По дело C-537/13

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Литва) с акт от 7 октомври 2013 г., постъпил в Съда на 14 октомври 2013 г., в рамките на производството по дело

Birutė Šiba

срещу

Arūnas Devėnas,

СЪДЪТ (девети състав),

състоящ се от: J. Malenovský, изпълняващ функцията на председател на девети състав, M. Safjan (докладчик) и A. Prechal, съдии,

генерален адвокат: J. Kokott,

секретар: M. Aleksejev, администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 1 октомври 2014 г.,

като има предвид становищата, представени:

— за Devėnas, от самия него, подпомаган от I. Vėgėlė, advokatas,

— за литовското правителство, от G. Taluntytė, A. Svinkūnaitė и R. Krasuckaitė, както и от D. Kriaučiūnas, в качеството на представители,

— за Ирландия, от E. Creedon и A. Joyce, в качеството на представители, подпомагани от E. Carolan, BL, и D. McDonald, SC,

— за испанското правителство, от J. García-Valdecasas Dorrego и A. Gavela Llopis, в качеството на представители,

* Език на производството: литовски.

— за полското правителство, от B. Majczyna, в качеството на представител,

— за Европейската комисия, от M. van Beek, както и от A. Steiblytė и J. Jokubauskaitė, в качеството на представители,

предвид решението, взето след изслушване на генералния адвокат, делото да бъде разгледано без представяне на заключение,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273, попр. ОВ L 293, 9.10.2014 г., стр. 59).

2 Запитването е отправено в рамките на спор между г-жа Šiba и г-н Devėnas, в качеството му на адвокат, във връзка с искане за плащане на възнаграждения.

Правна уредба

Правото на Съюза

3 Десето, дванадесето, четиринадесето, шестнадесето и осемнадесето съображение на Директива 93/13 предвиждат:

„като има предвид, че по-ефективна защита на потребителите може да се осъществи чрез приемане на еднакви правила относно неравноправните клаузи; като има предвид, че тези правила следва да се прилагат за всички договори, сключени между продавачи и предоставящи услуги лица от една страна, и потребители; като има предвид, че в резултат на това от сферата на действие на настоящата директива трябва да се изключат трудовите договори, договорите във връзка с наследствени права, договорите в областта на семейното право и дружествени договори и устави на дружества;

[…]

като има предвид […] че […] по-специално в настоящата директива се разглеждат само условия, които не се договарят индивидуално; […]

[…]

като има предвид, че […] настоящата директива се прилага и по отношение търговска дейност в публично-правен контекст;

[…]

като има предвид, че преценката съобразно общо установените критерии за неравноправен характер на условията, по-специално при търговски дейности [в публично-правен контекст] и с тях се извършват колективни услуги при наличие на солидарност между ползвателите, трябва да се допълни с подходи, позволяващи цялостна оценка на различните интереси на участниците; като има предвид, че това съставлява изискването за добросъвестност; като има

предвид, че при преценката за добросъвестност се отделя специално внимание на силата на позицията от която всяка договаряща страна преговаря, като например дали потребителят е бил подтикнат да приеме условията и дали стоките или услугите са продадени или предоставени по нарочна поръчка от негова страна; като има предвид, че изискването за добросъвестност може да се изпълни от продавача или доставчика, когато постъпва добросъвестно и равнопоставено с другата страна, отчитайки законните ѝ интереси;

[…]

като има предвид, че характерът на стоките или услугите следва да оказва влияние при преценката за неравноправен характер на договорените условия“.

4 Съгласно член 1 от тази директива:

„1. Настоящата директива има за цел да сближи законовите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите членки относно неравноправните клаузи в договори, сключвани между продавач или доставчик и потребител.

2. Договорни условия, които отразяват задължителни законови или подзаконови разпоредби, или принципи на международни конвенции, по които държавите членки или Общността са страна, по-специално в областта на транспорта, не са предмет на разпоредбите на настоящата директива“.

5 Член 2 от тази директива предвижда, че:

„По смисъла на настоящата директива:

[…]

б) „потребител“ означава всяко физическо лице, което в качеството си на страна по договорите, предмет на настоящата директива, участва поради интереси, които са извън рамките на неговата търговска или професионална дейност;

в) „продавач или доставчик“ означава всяко физическо или юридическо лице, което в качеството си на страна по договорите, предмет на настоящата директива, участва поради интереси, които са свързани със занятието, стопанската дейност или професията му, независимо дали в публичноправен или частноправен контекст“.

6 Член 3, параграф 1 от същата директива е формулиран по следния начин:

„В случаите, когато дадена договорна клауза не е индивидуално договорена, се счита за неравноправна, когато въпреки изискването за добросъвестност, тя създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията, произтичащи от договора“.

7 Член 4, параграф 1 от Директива 93/13 гласи:

„Без да се засяга член 7, преценката за неравноправност на дадена клауза се извършва, като се отчита характера на стоките или услугите, за които е сключен договорът, и се вземат предвид всички обстоятелства, довели до сключването му, към момента на самото сключване, както и всички останали клаузи в договора, или такива, съдържащи се в друг договор, от който той произтича“.

8 Член 5 от тази директива предвижда следното:

„При договори, в които всички или определени клаузи се предлагат на потребителя в писмен вид, тези условия се съставят на ясен и разбираем език. При наличие на съмнение за смисъла на определена клауза, тя се тълкува в най-благоприятен за потребителя смисъл. […]“.

Литовското право

9 Член 50 от Закона за адвокатурата (Advokatūros įstatymas) от 18 март 2004 г. (Žin., 2004, № 50-1632) предвижда:

„1. Клиентите заплащат на адвоката договореното между страните възнаграждение за предоставените съгласно договора правни услуги.

[…]

3. За да се определи размерът на възнаграждението, дължимо на адвоката за правните услуги, следва да се вземе предвид сложността на делото, квалификацията и опитът на адвоката, финансовото състояние на клиента и други релевантни обстоятелства“.

Спорът по главното производство и преюдициалните въпроси

10 Г-жа Šiba сключва с г-н Devėnas, в качеството му на адвокат, три типови договора за предоставяне на правни услуги срещу заплащане, а именно на 25 февруари 2008 г. договор, чийто предмет е защитата на нейните интереси в бракоразводно дело, за делба на имущество и за определяне на местоживеенето на детето, на 14 ноември 2008 г. договор за защита на нейните интереси в производството за обявяване на недействителността на сделка, образувано по предявен от г-н Šiba иск, и на 21 януари 2010 г. договор, с който г-жа Šiba възлага на г-н Devėnas да подаде жалба до Klaipėdos apygardos teismas (Регионален съд, Klaipėda, Литва) и да защити нейните интереси в производството пред тази юрисдикция.

11 Тези договори не уточняват реда и условията за плащане на възнагражденията, нито сроковете, в които те трябва да се извършат, като освен това не посочват точно и отделните правни услуги, за които се изисква плащане, нито разходите за съответните услуги.

12 Тъй като г-жа Šiba не плаща възнаграждението в определения от г-н Devėnas срок, последният сезира Klaipėdos miesto apylinkės teismas (Районен съд, Klaipėda, Lituanie) и иска да бъде издадено разпореждане за плащане на сумата от 15 000 литовски литаса (LTL) за дължимите възнаграждения.

13 С определение от 8 юли 2011 г. и с решение от 11 април 2012 г. Klaipėdos miesto apylinkės teismas уважава искането на г-н Devėnas.

14 Klaipėdos apygardos teismas отхвърля подадената от г-жа Šiba жалба с решение от 30 октомври 2012 г.

15 Г-жа Šiba подава касационна жалба срещу това съдебно решение пред запитващата юрисдикция. В тази жалба тя по-специално изтъква, че по-долните инстанции не взели предвид качеството ѝ на потребител и противно на изискването в това отношение от националното законодателство, не извършили тълкуване на спорните договори в благоприятен за нея смисъл.

16 Според запитващата юрисдикция е необходимо да се провери дали адвокат, който упражнява свободна професия, може да бъде квалифициран като „продавач или доставчик“ и дали договор за правна услуга, сключен между адвокат и физическо лице, представлява потребителски договор с всички произтичащи от това гаранции за физическото лице.

17 При тези обстоятелства Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Върховен съд на Литва) решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Трябва ли да се разглежда като потребител по смисъла на законодателството на ЕС за защита на потребителите физическо лице, което получава правни услуги срещу възнаграждение съгласно сключени с адвокат договори за правни услуги, като тези услуги се предоставят по дела, които вероятно са свързани с личните интереси на физическото лице (развод, делба на имущество, придобито по време на брака и т.н.)?

2) Трябва ли да се разглежда като „продавач или доставчик“ по смисъла на законодателството на ЕС за защита на потребителите адвокат (*advokatas*), представител на „свободна професия, който е сключил с физическо лице договор за предоставяне на правни услуги срещу възнаграждение, който го задължава да извърши правните услуги, по такъв начин че физическото лице да може да постигне цели, които не са свързани с неговото занятие или професия?

3) Попадат ли в приложното поле на Директива 93/13[…] договорите за предоставяне на правни услуги срещу възнаграждение, сключени от адвокат (advokatas) при осъществяване на неговата професионална дейност като представител на свободна професия?

4) Ако отговорът на третия въпрос е утвърдителен, следва ли за определянето на тези договори като потребителски да се прилагат общи критерии, или те трябва да бъдат признати за потребителски договори съгласно специални критерии? Ако за определянето на тези договори като потребителски е необходимо прилагането на специални критерии, какви са тези критерии?“.

По преюдициалните въпроси

18 Със своите въпроси, които следва да бъдат разгледани заедно, запитващата юрисдикция по същество иска да установи дали Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че тя се прилага към типови договори за правни услуги като разглежданите в главното производство, сключени от адвокат с физическо лице, което действа извън рамките на своята търговска или професионална дейност.

19 В това отношение следва да се отбележи, че както следва от член 1, параграф 1 и член 3, параграф 1, Директива 93/13 се прилага спрямо клаузите в „договори, сключвани между продавач или доставчик и потребител“, които не са „индивидуално договорен[и]“ (вж. в този смисъл решение Constructora Principado, C-226/12, EU:C:2014:10, т. 18).

20 Както гласи десето съображение от Директива 93/13, еднаквите правила относно неравноправните клаузи следва да се прилагат за „всички договори“, сключени между продавачи и лица, предоставящи услуги, от една страна, и потребители, от друга страна, така както са дефинирани в член 2, букви б) и в) от Директива 93/13 (вж. решение Asbeek Brusse и de Man Garabito, C-488/11, EU:C:2013:341, т. 29).

21 Следователно Директивата дефинира договорите, към които се прилага, като се позовава на качеството на страните по договора — в зависимост от обстоятелството дали те действат или не действат в рамките на осъществяваната от тях търговска или професионална дейност (решение Asbeek Brusse и de Man Garabito, EU:C:2013:341, т. 30).

22 Този критерий съответства на идеята, върху която се основава въведената с тази директива система на защита, а именно че потребителят е в положение на по-слаба страна спрямо продавача или доставчика от гледна точка както на преговорните си възможности, така и на степента си на информираност, като това го принуждава да приема предварително установените от продавача или доставчика условия, без да може да повлияе на съдържанието им (решение Asbeek Brusse и de Man Garabito, EU:C:2013:341, т. 31 и цитираната съдебна практика).

23 Що се отнася обаче до договорите за правни услуги като разглежданите в главното производство, следва да се отбележи, че в областта на предоставянето на адвокатски услуги по принцип съществува неравенство между „клиентите-потребители“ и адвокатите, което по-специално се дължи на асиметрията между информираността на тези две страни. Всъщност адвокатите разполагат с висока степен на техническа компетентност, която потребителите не във всички случаи притежават, така че за последните може да е трудно да преценят качеството на предоставяните им услуги (вж. в този смисъл решение Cipolla и др., C-94/04 и C-202/04, EU:C:2006:758, т. 68).

24 Така адвокат, който, както е в главното производство, в рамките на осъществяваната от него професионална дейност предоставя срещу заплащане правна услуга на физическо лице, което действа в частноправен контекст, е „продавач или доставчик“ по смисъла на член 2, буква в) от Директива 93/13. Следователно договорът за предоставяне на такава услуга се урежда от режима на тази директива.

25 Тази констатация не може да бъде опровергана от публичноправния характер на адвокатската дейност, доколкото член 2, буква в) от Директива 93/13 посочва всяка свързана със занятието, със стопанската дейност или с професията дейност, „независимо дали в публичноправен или частноправен контекст“, и както гласи четиринадесетото съображение от тази директива, тя се прилага „и по отношение [на] търговска дейност в публично-правен контекст“.

26 Когато един адвокат реши да използва в договорните отношения със своите клиенти типови клаузи, съставени предварително от самия него или от органите на неговото професионално сдружение, тези клаузи се включват директно в съответните договори по волята на адвоката.

27 При положение че адвокатите свободно решават да използват подобни типови клаузи, които не отразяват задължителни законови или подзаконови разпоредби по смисъла на член 1, параграф 2 от Директива 93/13, не би могло и да се твърди, че прилагането ѝ е в състояние да засегне спецификата на отношенията между адвоката и неговия клиент, както и принципите, залегнали в основата на упражняваната от адвоката професия.

28 Всъщност предвид преследваната от тази директива цел за защита на потребителите нито публичноправният или частноправният характер на дейността на продавача или доставчика, нито специфичната задача на последния могат да определят дали тази директива е приложима или не (вж. по аналогия решение Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs, C-59/12, EU:C:2013:634, т. 37).

29 Както отбелязва в това отношение Европейската комисия по време на съдебното заседание, изключването от приложното поле на Директива 93/13 на множество договори, сключени от „клиенти-потребители“ с лица, упражняващи свободни професии, за които са характерни приложимите за предоставящите такива услуги лица независимост и етични правила, би лишило всички тези „клиенти-потребители“ от предоставената от Директивата защита.

30 Ето защо в частност обстоятелството, че в рамките на дейността си адвокатите са длъжни да осигурят спазването на поверителност в отношенията си със своите „клиенти-потребители“, не представлява пречка пред прилагането на Директива 93/13 по отношение на типовите клаузи на договорите за предоставяне на правни услуги.

31 Всъщност договорните клаузи, които не са индивидуално договорени, по-специално установените за общо използване клаузи, сами по себе си не съдържат персонализирана информация за клиентите на адвокатите, чието разкриване би могло да наруши професионалната адвокатска тайна.

32 Несъмнено конкретната формулировка на дадена договорна клауза, по-специално свързана с условията на адвокатското възнаграждение, евентуално би могла, най-малкото косвено, да разкрие определени аспекти от отношенията между адвоката и неговия клиент, които би трябвало да останат поверителни. Такава клауза обаче би била договорена индивидуално и поради това, както следва от точка 19 от настоящото решение, за нея няма да се прилага Директива 93/13.

33 Това не променя факта, че съгласно член 4, параграф 1 във връзка с осемнадесетото съображение на Директива 93/13, за да се прецени неравноправният характер на клаузите на договорите, трябва да се вземе предвид характерът на услугите, предмет на договорите, за които тази директива се прилага. Всъщност националната юрисдикция трябва да извърши тази преценка като отчете посочения характер и вземе предвид всички обстоятелства, довели до сключването на договора, към момента на сключването му (вж. в този смисъл решение Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, т. 71, както и определение Sebestyén, C-342/13, EU:C:2014:1857, т. 29).

34 Ето защо, що се отнася до договорите за правни услуги като разглежданите в главното производство, запитващата юрисдикция следва да вземе предвид особения характер на тези услуги, когато преценява дали договорните клаузи са ясни и разбираеми, съгласно член 5, първо изречение от Директива 93/13, и при наличие на съмнение, съгласно второто изречение на този член, да даде тълкуване в най-благоприятния за потребителя смисъл.

35 Предвид изложените по-горе съображения на поставените въпроси следва да се отговори, че Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че се прилага към типови договори за правни услуги като разглежданите в главното производство, сключени от адвокат с физическо лице, което действа извън рамките на своята търговска или професионална дейност.

По съдебните разноски

36 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (девети състав) реши:

Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори трябва да се тълкува в смисъл, че се прилага към типови договори за правни услуги като разглежданите в главното производство, сключени от адвокат с физическо лице, което действа извън рамките на своята търговска или професионална дейност.

Подписи